Inklyuziv ta'limda maktab psixologining o'rni

Alimova Dilfuza Aslanovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi shahar 4-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv ta’lim jarayonida maktab psixologining o‘rni, vazifalari hamda psixologik-pedagogik faoliyatining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, emotsional holati va ta’lim jarayonidagi ishtirokini qo‘llab-quvvatlashda psixologning roli tahlil qilingan. Maqolada inklyuziv muhitni shakllantirish, o‘quvchilar, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish hamda psixologik xizmatning samarali usullari haqida fikr yuritilgan. Inklyuziv ta’limda tolerantlik, empatiya va individual yondashuvning ahamiyati ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Inklyuziv ta’lim, maktab psixologi, psixologik xizmat, alohida ta’lim ehtiyoji, ijtimoiy moslashuv, emotsional rivojlanish, individual yondashuv, pedagogik hamkorlik, psixologik qo‘llab-quvvatlash, tolerantlik, empatiya, korreksion ishlar, diagnostika, motivatsiya, o‘quvchi shaxsi, ta’lim muhiti, psixologik yordam

Bugungi kunda dunyo ta’lim tizimida inson qadri, teng huquqlilik va ijtimoiy adolat tamoyillari ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Shu asosda inklyuziv ta’lim tizimi rivojlanib, barcha bolalarning ta’lim olish huquqini ta’minlashga qaratilgan muhim pedagogik va psixologik jarayon sifatida e’tirof etilmoqda. Inklyuziv ta’lim — bu jismoniy, aqliy, emotsional yoki ijtimoiy imkoniyatlaridan qat’i nazar, barcha bolalarning umumiy ta’lim muassasalarida teng sharoitda bilim olishini ta’minlovchi tizimdir. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi bolani jamiyatdan ajratmaslik, aksincha uni ijtimoiy muhitga moslashtirish va shaxs sifatida rivojlanishiga ko‘maklashishdan iboratdir. An’anaviy ta’lim tizimida imkoniyati cheklangan yoki alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalar ko‘pincha maxsus muassasalarda ta’lim olgan bo‘lsa, inklyuziv ta’lim bu qarashni tubdan o‘zgartirdi. Endilikda har bir bola o‘z tengdoshlari bilan birgalikda ta’lim olish imkoniyatiga ega bo‘lishi kerakligi ta’kidlanmoqda. Chunki bola faqat bilim emas, balki muloqot, ijtimoiylashuv, o‘zini jamiyatning bir qismi sifatida his qilish kabi muhim hayotiy ko‘nikmalarni ham umumiy muhitda egallaydi. Bu esa o‘z navbatida bolalarning ruhiy barqarorligi, ijtimoiy faolligi va kelajakdagi mustaqil hayotiga katta ta’sir ko‘rsatadi.

Inklyuziv ta’limning yana bir muhim jihati shundaki, u nafaqat alohida ehtiyojli bolalar uchun, balki sog‘lom tengdoshlari uchun ham katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Bunday muhitda ulg‘ayayotgan bolalarda mehr-shafqat, bag‘rikenglik, o‘zaro yordam, empatiya va insoniy qadriyatlarga hurmat kabi sifatlar shakllanadi. Natijada jamiyatda diskriminatsiya va ijtimoiy cheklash holatlari kamayib boradi. Inklyuziv ta’lim aslida insonning qadr-qimmatini tan olish va har bir bolaning imkoniyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi demokratik yondashuv hisoblanadi. Zamonaviy ta’lim tizimida inklyuziv ta’limni samarali tashkil etish faqatgina pedagogik faoliyat bilan cheklanib qolmaydi. Bu jarayonda psixologik xizmatning ham o‘rni nihoyatda muhimdir. Chunki alohida ehtiyojli bolalar ko‘pincha emotsional qiyinchiliklar, o‘ziga ishonchsizlik, ijtimoiy moslashuv muammolari yoki tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu sababli maktab psixologi ularning ruhiy holatini o‘rganish, moslashuviga yordam berish hamda sog‘lom psixologik muhit yaratishda asosiy mutaxassislardan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan maktabdagi ijtimoiy-psixologik muhitga bog‘liq bo‘ladi. Agar ta’lim muassasasida o‘quvchilar o‘rtasida o‘zaro hurmat, qo‘llab-quvvatlash va teng munosabat mavjud bo‘lsa, alohida ehtiyojli bolalar

o‘zlarini erkin va xavfsiz his qiladilar. Aksincha, salbiy munosabat, masxara qilish yoki ijtimoiy chetlashuv bolaning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois maktab psixologi nafaqat alohida ehtiyojli bolalar bilan, balki sinf jamoasi, o‘qituvchilar va ota-onalar bilan ham muntazam ishlashi zarur bo‘ladi.

Bugungi globallashuv davrida ta’limning insonparvarlik tamoyillariga asoslanishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Inklyuziv ta’lim esa aynan mana shu insonparvarlik g‘oyalarining amaliy ifodasidir. U bolaning jismoniy yoki psixologik holatidan qat’i nazar, uning shaxs sifatida qadrlanishini ta’minlaydi. Shu jihatdan qaraganda, inklyuziv ta’lim faqat ta’lim modeli emas, balki jamiyatning madaniy va ma’naviy taraqqiyotini belgilovchi muhim ijtimoiy mexanizm ham hisoblanadi. Inklyuziv ta’lim tizimida maktab psixologi eng muhim mutaxassislardan biri hisoblanadi. Chunki alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalarning ta’lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashuvi, ruhiy barqarorligi va ijtimoiy rivojlanishi ko‘p jihatdan psixologik yordam sifatiga bog‘liq bo‘ladi. Maktab psixologi nafaqat bolaning individual psixologik xususiyatlarini o‘rganadi, balki uning oilasi, sinf jamoasi va pedagoglar bilan bo‘ladigan munosabatlarini ham tahlil qiladi. Shu asosda bolaning sog‘lom rivojlanishi uchun qulay psixologik muhit yaratishga harakat qiladi.

Inklyuziv ta’limdagi eng muhim vazifalardan biri — bu diagnostik faoliyatdir. Psixolog o‘quvchining emotsional holati, xulq-atvori, bilish jarayonlari, kommunikativ ko‘nikmalari va ijtimoiy moslashuv darajasini o‘rganadi. Har bir bolaning ehtiyoji turlicha bo‘lgani sababli psixolog individual yondashuv asosida ish olib boradi. Ba’zi bolalarda o‘ziga ishonchsizlik kuchli bo‘lsa, boshqalarida muloqotga kirishishda qiyinchilik kuzatiladi. Ayrim o‘quvchilar esa tengdoshlari bilan munosabat o‘rnatishda ichki qo‘rquv yoki tortinchoqlikni boshdan kechiradi. Psixolog bunday holatlarni o‘z vaqtida aniqlab, mos psixologik tavsiyalar va korreksion ishlarni tashkil etadi. Maktab psixologining yana bir muhim vazifasi — o‘quvchilarning maktab muhitiga moslashuvini ta’minlashdir. Ayniqsa, inklyuziv sinflarda tahsil olayotgan bolalar uchun yangi muhitga ko‘nikish murakkab kechishi mumkin. Ular o‘zlarini boshqalardan farqli his qilishi, jamoaga qo‘shilishdan qo‘rqishi yoki psixologik bosim sezishi ehtimoli mavjud. Psixolog bunday vaziyatlarda bolaning ichki kechinmalarini tushunishga harakat qiladi va unga emotsional yordam beradi. Turli treninglar, suhbatlar va psixologik mashg‘ulotlar orqali bolalarda ijobiy motivatsiya shakllantiriladi. Inklyuziv ta’limda psixologning pedagoglar bilan hamkorligi ham katta ahamiyatga ega. Chunki o‘qituvchi bolaning kundalik faoliyatini eng ko‘p kuzatuvchi shaxs hisoblanadi. Psixolog pedagoglarga alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlash usullari, kommunikativ yondashuvlar va motivatsion metodlar bo‘yicha tavsiyalar beradi. Ayrim hollarda o‘qituvchilar bolaning xulqidagi o‘zgarishlarni noto‘g‘ri talqin qilishi mumkin. Masalan, bolaning darsdagi sustligi dangasalik emas, balki ichki xavotir yoki emotsional zo‘riqish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Psixolog shu kabi vaziyatlarni tushuntirib, pedagogning bolaga nisbatan to‘g‘ri munosabat shakllantirishiga yordam beradi.

Ota-onalar bilan ishlash ham maktab psixologining asosiy faoliyat yo‘nalishlaridan biridir. Chunki oiladagi psixologik muhit bolaning ruhiy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ba’zan ota-onalar farzandining imkoniyatlarini to‘liq qabul qila olmaydi yoki undagi muammolarni yashirishga harakat qiladi. Ayrim hollarda esa bolaning holatidan ortiqcha xavotirlanish natijasida uni haddan tashqari himoya qilish kuzatiladi. Bu esa bolaning mustaqilligini pasaytiradi. Psixolog ota-onalarga pedagogik va psixologik maslahatlar berib, oiladagi sog‘lom munosabatlarni shakllantirishga yordam beradi. Ota-onalarning farzandiga bo‘lgan ishonchi va qo‘llab-quvvatlashi bolaning jamiyatga moslashuvida muhim omillardan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta’limda maktab psixologi faqat muammo yuzaga kelganda ishlaydigan mutaxassis emas. U profilaktik faoliyatni ham muntazam olib boradi. Ya’ni psixologik muammolarning oldini olish, sog‘lom emotsional muhit yaratish va o‘quvchilarda ijobiy ijtimoiy sifatlarni rivojlantirish ustida ishlaydi. Sinfdagi sog‘lom psixologik iqlim barcha

bolalarning muvaffaqiyatli ta’lim olishi uchun muhim hisoblanadi. Shu sababli psixolog konfliktlarni oldini olish, tengdoshlik munosabatlarini yaxshilash va jamoaviy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan tadbirlarni tashkil qiladi.

Maktab psixologining inklyuziv ta’limdagi faoliyati insonparvarlik va individual yondashuv tamoyillariga asoslanadi. Har bir bolaning imkoniyatini ko‘ra olish, uni qo‘llab-quvvatlash va jamiyatning faol a’zosi sifatida shakllanishiga yordam berish psixolog faoliyatining eng muhim maqsadidir. Shu bois inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishda maktab psixologining roli nihoyatda katta va mas’uliyatlidir. Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘quvchilarning psixologik moslashuvi eng muhim masalalardan biri hisoblanadi. Chunki alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalar yangi muhitga kirib kelganda turli xil psixologik qiyinchiliklarni boshdan kechirishi mumkin. Ularning ayrimlari tengdoshlari orasida o‘zini noqulay his qiladi, ayrimlarida esa o‘ziga bo‘lgan ishonchsizlik kuchli bo‘ladi. Ba’zan bolaning jismoniy yoki psixologik holati sababli u jamoadan chetlashishga moyillik bildiradi. Shu sababli inklyuziv ta’limda emotsional qo‘llab-quvvatlash va sog‘lom psixologik muhit yaratish maktab psixologining eng asosiy vazifalaridan biri sanaladi.

Moslashuv jarayoni har bir bolada turlicha kechadi. Ayrim bolalar yangi muhitga tez ko‘niksa, boshqalarida bu jarayon uzoq davom etishi mumkin. Ayniqsa, ilgari maxsus muassasalarda ta’lim olgan yoki uy sharoitida ko‘proq vaqt o‘tkazgan bolalar umumiy sinf jamoasiga qo‘shilishda qiyinchilik sezadilar. Ular ko‘pchilik bilan muloqot qilishdan cho‘chishi, savollarga javob berishda tortinishi yoki o‘z fikrini erkin ifoda eta olmasligi mumkin. Bunday holat bolaning ichki xavotiri va psixologik himoya mexanizmlari bilan bog‘liq bo‘ladi. Maktab psixologi bolaning ichki kechinmalarini tushunib, unga individual yondashuv asosida yordam ko‘rsatadi. Inklyuziv sinflarda emotsional muhitning sog‘lom bo‘lishi juda muhimdir. Agar sinfdagi o‘quvchilar o‘zaro hurmat va qo‘llab-quvvatlash asosida munosabat qursa, alohida ehtiyojli bola o‘zini xavfsiz va qadrlangan shaxs sifatida his qiladi. Aksincha, masxara qilish, kamsitish yoki chetlab o‘tish kabi salbiy holatlar bolaning ruhiy holatiga jiddiy zarar yetkazadi. Bu esa unda depressiv holatlar, tajovuzkorlik yoki ta’limga nisbatan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli maktab psixologi sinf jamoasi bilan muntazam profilaktik ishlar olib borishi zarur. O‘quvchilarda bag‘rikenglik, empatiya va insoniylik fazilatlarini rivojlantirish inklyuziv ta’limning muhim psixologik shartlaridan biri hisoblanadi.

Emotsional qo‘llab-quvvatlash jarayonida psixolog turli metod va texnologiyalardan foydalanadi. Individual suhbatlar, psixologik treninglar, relaksatsion mashqlar, art-terapiya, o‘yin terapiyasi va motivatsion mashg‘ulotlar bolalarning ruhiy holatini yaxshilashda samarali vosita hisoblanadi. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalarda o‘yin faoliyati orqali emotsional holatni aniqlash va korreksiya qilish muhim ahamiyatga ega. Bola o‘yin davomida o‘z qo‘rquvlari, ichki kechinmalari va ehtiyojlarini erkin ifoda etadi. Psixolog esa ushbu jarayon orqali bolaning ruhiy dunyosini chuqurroq anglash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Inklyuziv ta’limda o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini rivojlantirish ham dolzarb masalalardan biridir. Ko‘plab alohida ehtiyojli bolalarda “men boshqalardek emasman” degan ichki hissiyot mavjud bo‘ladi. Bu esa ularning faolligini pasaytiradi va o‘z imkoniyatlariga shubha bilan qarashiga sabab bo‘ladi. Psixolog bolaning kichik yutuqlarini ham e’tirof etib, uni rag‘batlantirish orqali ijobiy “men” konsepsiyasini shakllantirishga yordam beradi. O‘quvchining o‘z kuchiga bo‘lgan ishonchi ortgan sari uning ijtimoiy faolligi va ta’limdagi muvaffaqiyati ham oshib boradi. Tengdoshlar bilan sog‘lom munosabatni shakllantirish inklyuziv ta’limning muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Chunki bola o‘zini jamoaning bir qismi sifatida his qilgandagina erkin rivojlana oladi. Shu sababli psixolog sinfda jamoaviy o‘yinlar, hamkorlikka asoslangan mashg‘ulotlar va ijtimoiy moslashuv treninglarini tashkil etadi. Bunday faoliyatlar bolalar o‘rtasidagi psixologik to‘siqlarni kamaytiradi va samimiy munosabatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta’lim samaradorligini ta’minlashda maktab psixologi, pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik muhim o‘rin tutadi. Chunki alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolaning rivojlanishi faqat bir mutaxassis faoliyati bilan cheklanib qolmaydi. Bola kundalik hayotida oila, maktab va ijtimoiy muhit bilan uzviy aloqada bo‘ladi. Shu sababli uning psixologik holati, ta’limdagi muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuvi barcha subyektlarning birgalikdagi harakatiga bog‘liq hisoblanadi. Agar ushbu hamkorlik tizimli va samarali yo‘lga qo‘yilsa, inklyuziv ta’lim jarayoni ancha muvaffaqiyatli kechadi. Maktab psixologi va pedagog hamkorligi inklyuziv ta’limning asosiy tayanchlaridan biridir. O‘qituvchi o‘quvchi bilan kun davomida eng ko‘p muloqot qiladigan shaxs bo‘lgani sababli bolaning xulq-atvori, emotsional o‘zgarishlari va o‘quv faoliyatidagi holatini muntazam kuzatib boradi. Psixolog esa ushbu kuzatuvlar asosida bolaning psixologik xususiyatlarini tahlil qiladi va pedagogga individual yondashuv bo‘yicha tavsiyalar beradi. Masalan, ayrim bolalar baland ovoz yoki tanqidni og‘ir qabul qilishi mumkin, boshqalari esa sekinroq tushuntirishga ehtiyoj sezadi. Psixolog ana shu individual jihatlarni pedagogga tushuntirib, ta’lim jarayonini bolaning imkoniyatlariga moslashtirishga yordam beradi.

Pedagog va psixologning o‘zaro hamkorligi o‘quvchining ta’limdagi faolligini oshirishda ham katta ahamiyatga ega. Chunki ba’zan bolaning darsdagi passivligi yoki topshiriqlarni bajarmasligi noto‘g‘ri talqin qilinadi. Aslida esa bu holat ichki xavotir, emotsional zo‘riqish yoki o‘ziga bo‘lgan ishonchsizlik bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Psixolog pedagog bilan birgalikda bolaning ichki ehtiyojlarini aniqlaydi va unga mos metodlarni tavsiya qiladi. Natijada o‘quvchi o‘zini tushunilgan va qo‘llab-quvvatlangan holda his qiladi. Inklyuziv ta’limda ota-onalar bilan hamkorlik ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bolaning ruhiy rivojlanishida oilaviy muhit hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Agar ota-onalar bolaning imkoniyatlariga ishonch bildirsa va uni qo‘llab-quvvatlasa, bola o‘zini jamiyatda erkinroq his qiladi. Aksincha, oiladagi tushunmovchiliklar, ortiqcha bosim yoki befarqlik bolaning psixologik holatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli maktab psixologi ota-onalar bilan muntazam suhbatlar, seminarlar va konsultatsiyalar tashkil etishi zarur.

Ko‘pincha ota-onalar alohida ehtiyojli bolani tarbiyalashda psixologik qiyinchiliklarga duch keladilar. Ayrimlari farzandining holatini qabul qilishda qiynaladi, boshqalari esa bolaning kelajagidan ortiqcha xavotirga tushadi. Ba’zan ota-onalarda aybdorlik hissi yoki ijtimoiy bosimdan qo‘rquv ham kuzatiladi. Psixolog bunday holatlarda ota-onalarga ruhiy yordam ko‘rsatib, ularda ijobiy motivatsiyani shakllantiradi. Ota-onaga bolaning kuchli tomonlarini ko‘rsatish, uning muvaffaqiyatlarini qadrlash va real maqsadlarni belgilash bo‘yicha tavsiyalar beriladi. Bu esa oiladagi sog‘lom psixologik muhitni mustahkamlashga xizmat qiladi. Hamkorlikning yana bir muhim jihati — bu bolaga nisbatan yagona pedagogik va psixologik yondashuvni shakllantirishdir. Agar maktab va oiladagi talablar bir-biriga zid bo‘lsa, bola ichki chalkashlikni his qiladi. Masalan, maktabda mustaqillikka o‘rgatilayotgan bola uyda haddan tashqari nazorat qilinsa, uning o‘ziga bo‘lgan ishonchi pasayadi. Shu sababli psixolog pedagoglar va ota-onalarni bir maqsad atrofida birlashtirib, bola rivojlanishiga xizmat qiluvchi yagona strategiyani ishlab chiqadi.

Inklyuziv ta’limda samarali hamkorlik faqat muammolarni hal qilish vositasi emas, balki bolaning shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy mexanizm hisoblanadi. Maktab psixologi ushbu jarayonda vositachi, maslahatchi va qo‘llab-quvvatlovchi mutaxassis sifatida faoliyat olib boradi. Uning pedagoglar va ota-onalar bilan olib boradigan tizimli ishlari natijasida bolada o‘ziga ishonch, ijtimoiy faollik va ta’limga nisbatan ijobiy motivatsiya shakllanadi. Inklyuziv ta’lim tizimining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi ko‘p jihatdan maktab psixologining kasbiy tayyorgarligi, bilim darajasi va amaliy kompetensiyalariga bog‘liq hisoblanadi. Chunki inklyuziv muhitda ishlash oddiy psixologik faoliyatdan ko‘ra kengroq mas’uliyat va chuqurroq yondashuvni talab qiladi. Maktab psixologi nafaqat o‘quvchilarning ruhiy holatini o‘rganishi, balki pedagoglar va ota-onalar bilan samarali hamkorlik

o‘rnatishi, ijtimoiy moslashuv jarayonini boshqarishi hamda sog‘lom psixologik muhit yaratishi zarur bo‘ladi. Shu sababli zamonaviy inklyuziv ta’lim sharoitida psixologning kasbiy kompetensiyalari alohida ahamiyat kasb etadi. Avvalo, maktab psixologi yuqori darajadagi diagnostik kompetensiyaga ega bo‘lishi kerak. Chunki alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalarning psixologik xususiyatlari turlicha bo‘ladi. Har bir bolaning emotsional holati, bilish jarayonlari, kommunikativ ko‘nikmalari va xulq-atvori individual tarzda namoyon bo‘ladi. Psixolog ushbu jihatlarni chuqur tahlil qila olishi va bolaning ehtiyojlarini to‘g‘ri aniqlashi zarur. Diagnostika jarayonida noto‘g‘ri xulosa chiqarish bolaning keyingi rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois psixolog zamonaviy diagnostik metodika va texnologiyalarni puxta bilishi muhim hisoblanadi.

Inklyuziv ta’limda kommunikativ kompetensiya ham katta ahamiyatga ega. Psixolog turli yoshdagi bolalar, ota-onalar, pedagoglar va boshqa mutaxassislar bilan samarali muloqot qila olishi kerak. Ayniqsa, alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlashda sabr-toqat, empatiya va nozik psixologik yondashuv talab etiladi. Ba’zi bolalar o‘z his-tuyg‘ularini ochiq ifoda eta olmaydi yoki muloqotdan qochadi. Psixolog bunday vaziyatlarda bolaning ishonchini qozonishi va u bilan samimiy psixologik aloqa o‘rnatishi lozim. Ishonchli munosabat shakllangandagina psixologik yordam samarali bo‘ladi.

Maktab psixologi inklyuziv muhitda korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatni ham samarali tashkil etishi zarur. Bu jarayonda turli treninglar, psixologik mashqlar, art-terapiya, relaksatsion metodlar va motivatsion texnologiyalar qo‘llaniladi. Ushbu metodlar orqali bolalarning emotsional barqarorligi mustahkamlanadi, ijtimoiy ko‘nikmalari rivojlanadi va o‘ziga bo‘lgan ishonchi ortadi. Ayniqsa, stressga moyil yoki ijtimoiylashuvda qiyinchilik sezayotgan bolalar bilan muntazam psixokorreksion ish olib borish muhimdir. Psixologning ijodkorligi va innovatsion yondashuvi bunday faoliyat samaradorligini yanada oshiradi. Bugungi kunda inklyuziv ta’limda psixologik xizmat samaradorligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar va xalqaro tajribalarni joriy etish zarurati ortib bormoqda. Rivojlangan davlatlar tajribasida multidissiplinar yondashuv keng qo‘llaniladi. Ya’ni psixolog, logoped, defektolog, pedagog va shifokor birgalikda ishlaydi. Bu esa bolaning rivojlanishini kompleks tarzda qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi. Shu sababli maktab psixologi boshqa mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlash ko‘nikmasiga ega bo‘lishi kerak.

Psixologik xizmat samaradorligini oshirishda doimiy malaka oshirish ham muhim omil hisoblanadi. Chunki zamonaviy bolalar psixologiyasi, inklyuziv pedagogika va korreksion metodikalar muntazam yangilanib bormoqda. Psixolog o‘z ustida ishlashi, ilmiy tadqiqotlarni o‘rganishi va innovatsion metodlarni amaliyotga tatbiq etib borishi zarur. Seminarlar, treninglar, xalqaro konferensiyalar va tajriba almashish jarayonlari psixologning kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Inklyuziv ta’limda psixologik xizmat samaradorligi faqat individual faoliyat bilan belgilanmaydi. Maktabdagi umumiy psixologik muhit, pedagogik jamoaning munosabati va ota-onalarning qo‘llab-quvvatlashi ham muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli psixolog maktabda bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan sog‘lom muhitni shakllantirishga intilishi kerak. Chunki psixologik xavfsizlik mavjud bo‘lgan muhitda har bir bola o‘z imkoniyatlarini erkin namoyon qila oladi.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’limda maktab psixologining o‘rni nihoyatda muhim va ko‘p qirrali hisoblanadi. Psixologning kasbiy mahorati, insonparvarlik fazilatlari va innovatsion yondashuvi alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalarning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi hamda shaxs sifatida rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois zamonaviy ta’lim tizimida maktab psixologining faoliyatini takomillashtirish va psixologik xizmat sifatini oshirish dolzarb vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Ayupova M. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.150-b
2. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. – Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education, 2018.
3. Inomova M. Inklyuziv ta’limda psixologik-pedagogik yondashuvlar. – Toshkent: Fan, 2022.
4. Mamedova D. Inklyuziv ta’lim asoslari va amaliyoti. – Toshkent: Tafakkur, 2021. 180-b
5. Nishonova Z. T., Kamilova N. G‘., Abdullayeva D. U., Xolnazarova M. X. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2019.
6. UNESCO. Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2017.
7. UNICEF. Inclusive Education: Understanding Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. – New York: UNICEF, 2020. 250-p
8. Saviya.uz